

ПРИРАЧНИК

КРЕИРАЊЕ НА ЕКО – ГРАДОВИ ПРЕКУ АПСАЈКЛИНГ

Co-funded by
the European Union

TUDEC – Through Upcycling to the Design of Eco Cities

Project n° 2022-1-IT02-KA220-SCH-000087127

www.citiesforthefuture.eu

Партнери на проектот:

Fondazione Hallgarten-Franchetti Centro Studi Villa Montesca (FCSVM), Италија

Eco Logic, Северна Македонија

ООУ „Петар Поп Арсов“, Северна Македонија

BALKAN URBAN MOVEMENT (Udruzenje Gradjana Bum), Србија

Непрофитен образовен институт Wisamar, Германија

Проектот е финансиски поддржан од Европската Унија. Меѓутоа, искажаните мислења и ставови припаѓаат исклучително на авторот/авторите и тие не ги отсликуваат оние на Европската Унија или на Извршната агенција за европско образование и култура (EACEA). Европската Унија и EACEA немаат одговорност за тоа.

Co-funded by
the European Union

Модул 3

ГРАД ЗА СИТЕ

“

Како вештачки создаден свет, градот треба да биде тоа во најдобра смисла на зборот: создаден од уметност (artificial – art – уметност), обликуван за човечки цели.

(Кевин Линч)

”

3. ВОВЕД

Кога човек живее во град, природно е тој да биде дел од поголем колективитет. Споделувањето интереси и вредности е неизоставен сегмент на заедницата која напредува преку активно граѓанство. Целта на овој модул и соодветните активности во прирачникот е да претставува инспирација за создавање град, заедница и училиште кои ги одразуваат сите перспективи разбирајќи го јавниот простор како простор кој овозможува поврзување и интеракција.

Заедниците кои имаат за цел да ја зголемат својата инклузивност, благосостојба и издржливост мора да обезбедат достапност на сите свои погодности и можности до сите жители, без оглед на нивното потекло, способности или социо-економски статус. Градот кој е наменет за сите тежнее кон рушење на бариерите и промовирање на социјалната кохезија. Исто така, тој треба да ја негува и чува својата културна разновидност поттикнувајќи средина каде што различните култури можат да коегзистираат и да придонесат кон колоритноста на градското милје.

Гледано низ призмата на децата, ова е град во кој секој има подеднаква можност да ужива во сето она што урбаниот живот го нуди, без бариери и дискриминација. Тоа е град каде што неговите жители, во идеален случај, активно придонесуваат за подобрување на урбаната средина одлучувајќи како тој треба да изгледа, како да функционира и притоа обезбедувајќи можност градот да ја отсликува различната перспектива и идентитет на жителите.

Разбирањето на концептот за учество и ангажман треба да биде во контекстот на вештина или способност, слично како што на еден мускул му е потребно вежбање и тренинг за да стане посилен. Со интегрирање на принципите на партиципативно размислување во образовната наставна програма, училиштата обезбедуваат структурирана платформа каде што учениците можат да научат за своите права и одговорности како граѓани и како ефективно да ги изразат своите ставови и мислења. Овој пристап е можност за учениците да стекнуваат знаење и самодоверба охрабрувајќи ги да дадат активен придонес во своите заедници.

3.1 ЗАПОЗНАЈ ГИ СВОИТЕ СОСЕДИ

“Градот е повеќе од обичен конгломерат на поединци и социјални услуги, како што се патишта, згради, улично осветлување, трамвајски линии, телефони и така натаму; тоа е исто така повеќе од обична констелација на институции и административни услуги, како што се судови, болници, училишта, полициски станици и државни службеници од различни видови. Наспрема тоа, градот е состојба на умот, склоп на обичаи и традиции, на ставови и чувства организирани во рамките на тие обичаи и пренесени преку определена традиција. Со други зборови, градот не е само физички механизам и вештачка конструкција: тој е вклучен во животните процеси на луѓето што го сочинуваат; тоа е производ на природата, а особено на човечката природа.”

(Park et al., 1968, 5).

Индустриската револуција во 18 и 19 век донесе значителни промени во структурата на градовите. Брзата урбанизација резултира со преселување на голем број луѓе од руралните области во градовите во потрага по вработување во фабриките и индустриите. Овој прилив на луѓе често доведуваше до пренаселени и лошо планирани урбани области, што го отежнуваше воспоставувањето силни социјални врски и чувството на заедништво.

Нацртот на градот може да го поттикне или да го попречи градењето на заедницата. Историски гледано, но сè уште и денес, некои одлуки за урбанистичко планирање даваат приоритет на ефикасноста и инфраструктурата пред аспектите на градењето на заедница, како што се јавниот простор, можноста за движење и повеќекратната намена на земјиштето. Овие одлуки водат кон недостиг на кохезија во заедницата.

Во една компактна соседска заедница, жителите често комуницираат меѓусебно, ги споделуваат заедничките грижи за локалната средина и соработуваат преку различни

активности или проекти кои се корисни за соседството. Овие заедници често се карактеризираат со чувство на блискост и заеднички идентитет меѓу соседите.

Сепак, постојат неколку фактори кои придонесуваат чувството за заедништво во соседството да претставува предизвик:

- Повеќето луѓе се постојано во движење и нивниот динамичен начин на живеење не им дава можност за поврзување со соседите.
- Бучавата, загадувањето и густотиот сообраќај го загрозуваат чувството за безбедност и удобност кај луѓето, особено кај децата, кога се надвор од своите домови.
- Има луѓе што чувствуваат како да немаат ништо заедничко со соседите кои живеат во близина. Тие веројатно претпостават дека нивните соседи се многу поразлични од нив во однос на интересите, вредностите или потеклото.

Всушност, сите тие фактори се меѓусебно поврзани и истражувањата како она во книгата на Доналд Апелјард (Donald Appleyard) „Улици за живеење“ покажуваат дека подобрувањето на еден од тие услови може да има позитивно влијание врз другите (StreetfilmsVlog, 2010). Онаму каде што е подобра можноста за движење, можноста луѓето да се поврзат во соседството се поголеми. Онаму каде што има непосредна врска, има и поголема доверба меѓу соседите. Тоа ги охрабрува луѓето да излезат на улица и го зголемува чувството за безбедност во соседството.

Од перспектива на децата, овие мерки го прошируваат просторот што тие го сметаат за дом и им даваат самодоверба самостојно да ја истражуваат непосредната околина. Тие можат да го доживеат градот како здраво, безбедно и пријатно место и да почувствуваат поттик за активно граѓанство.

Поврзаност со националните стандарди во основното образование во нашата земја.

Општество и демократска култура

- **VI-A.8** Да согледува што ги поврзува, а што ги разединува луѓето во заедницата, да изнаоѓа начини да придонесе за напредокот на заедницата имајќи ги предвид потребите и интересите на сите.
- **VI-A.15** Да идентификува ситуации во кои граѓаните можат да влијаат врз животот во заедницата и да се ангажира за подобрување на состојбите.

Уметничко изразување и култура

- **VIII-A.6** Да ги идентификува различностите и сличностите меѓу сопствената култура и другите култури во своето потесно и пошироко опкружување и да ја анализира нивната поврзаност и меѓузависност.
- **VIII-A.12** Да го интерпретира светот не само од гледна точка од припадниците на сопствената култура, туку и низ перспективата од другите култури.

Јазична писменост

- **I-A.2** Да познава и да користи различни форми на писмено изразување: литературни (песна, краток расказ, излагање/говор, литературен есеј, дневник и др.) и нелитературни (тематски есеј, известување, барање, соопштение, реклама и др.);
- **I-A.3** Да води критички и конструктивен дијалог, аргументирано искажувајќи ги своите ставови

Техника, технологија и претприемништво

- **VII-A.8** Да осмисли и да спроведе рекламна кампања за определен продукт користејќи лого, слоган, презентација, интернет страница и сл.
- **VII-A.9** Активно да учествува во тимска работа според претходно усвоени правила и со доследно почитување на улогата и придонесот на сите членови на тимот

Личен и социјален развој

- **V-A.15** Да соработува со други во остварување на заеднички цели споделувајќи ги сопствените гледишта и потреби со другите земајќи ги предвид гледиштата и потребите на другите.

3.2 ДВИЖЕЊЕ НИЗ ГРАДОТ

Секој може да придонесе за градење мрежа на пристапност. Важно е да се разбере вредноста на започнување процес кој од едноставна интервенција на надминување на просторните бариери ќе успее да го подобри севкупниот квалитет на градовите и регионите. Ова се наметнува како прашање ако едноставно го гледаме градот низ очите на другите луѓе (дете, слепо лице, лице кое користи инвалидска количка, возрасни лица, итн...) и тогаш замислуваме еден навистина достапен град, каде што сите имаат полза од неговата пристапност.

Ајде да размислиме колку малку слобода имаат децата при одењето на училиште и играњето. Денес, многу мал број деца се движат самостојно на релација дом – училиште, а посебно не во големите градови. Книгите на Франческо Тонучи (Francesco Tonucci) и искуствата прикажани во делата „Градот на децата“ (Тонучи, 1999) и „Ние сами одиме на училиште“ (Тонучи, 2019) го вклучуваат алармот веќе години наназад потсетувајќи нè колку е штетна загубата на слободата на движењето и слободната игра во оваа ера на развој и ова е повик до градската администрација, семејствата и училиштата да се справат со тоа прашање.

Намалувањето на слободата на движење кај децата е во тесна корелација со зголемувањето на сообраќајот. Тоа негативно влијае на условите во урбаната средина и ја намалува можноста децата редовно да вежбаат, а исто така влијае и на навиките на родителите. Каков ефект има ова врз неопходното познавање на животната средина? Истражувањето спроведено во 1970-тите години веќе покажа дека намалувањето на слободата на децата има значителни последици врз развојот на нивните просторни способности (Hart, 1979).

Самостојното одење пеш за детето значи стекнување подетално и интегрирано познавање на средината во која се движи. Оваа средина често се совпаѓа со сопственото соседство и, поконкретно, со патеката дома – училиште (link to Further Exploration #1). Степенот на слобода што треба да го постигне детето може да се потврди од фактот: „за време на патувањето, детето е предизвикано да решава проблеми, да донесува одлуки и да спроведува избор“ (Rissotto & Tonucci, 2002).

Ние нема да ги заштитиме децата со тоа што им ја со ограничуваме нивната слобода на движење и ги потценуваме нивните способности и знаење, туку со тоа што ќе им дозволиме да комуницираат со нивната околина бидејќи познавањето на околината дава чувство на сигурност (Spencer & Blades, 1986). Нивниот пат до училиште е одлична почетна точка за разговор со младите за еднаква распределба на јавниот простор за сите. Замислете ги децата како експерти за тоа како да се преуредат улиците за тие сами да можат безбедно да одат на училиште. Тактичкиот урбанизам (link to Further Exploration #3) е светско движење кое се залага за правеење на интервенции на улиците за да бидат побезбедни, но и позабавни и, пред сè, да им се врати урбаниот простор на луѓето (Ikiz, 2023). Овој вид партиципативен гра-срут-пристап за создавање социјално и еколошки поодржлив град може да ги поттикне децата да се изразат себеси, своите желби и потреби во јавниот простор.

Внимание, намалете ја брзината. Во ова село децата сè уште играат на улица

ПОВРЗАНИ ТЕМИ ВО КУРИКУЛУМОТ

Поврзаност со националните стандарди во основното образование во нашата земја.

Општество и демократска култура

- **VI-A.8** Да согледува што ги поврзува, а што ги разединува луѓето во заедницата, да изнаоѓа начини да придонесе за напредокот на заедницата имајќи ги предвид потребите и интересите на сите.
- **VI-A.15** Да идентификува ситуации во кои граѓаните можат да влијаат врз животот во заедницата и се ангажира за подобрување на состојбите.

Уметничко изразување и култура

- **VIII-A.6** Да ги идентификува различностите и сличностите меѓу сопствената култура и другите култури во своето потесно и пошироко опкружување и да ја анализира нивната поврзаност и меѓузависност.
- **VIII-A.12** Да го интерпретира светот не само од гледна точка од припадниците на сопствената култура, туку и низ перспективата од другите култури.

Личен и социјален развој

- **V-A.15** Да соработува со други во остварување на заеднички цели споделувајќи ги сопствените гледишта и потреби со другите и земајќи ги предвид гледиштата и потребите на другите.

3.3 ГРАД НА ДИВЕРЗИТЕТ

Јавниот простор не го доживуваме сите на ист начин. Различни фактори, како што се етничкото и социо-економското потекло, религијата, полот, способностите и возраста влијаат на тоа како комуницираме со нашата урбана околина. Кога станува збор за мобилноста во градот, очигледно е следното: безбедното движење може многу да зависи од градската инфраструктура, како осветлувањето или пристапот до инвалидска количка, но исто така и од трошоците за јавен превоз, или од тоа колку е местото живо (или напуштено) ([link to Further exploration #4](#)).

Токму затоа, првиот чекор во градењето силна заедница е да ги препознаеме нашите различни предизвици, а не да ги занемаруваме. А, за да го постигнеме тоа, мора да се слушаме еден со друг за, на крајот, преку дијалог, да ги прифатиме нашите разлики, да работиме заеднички на рушење на бариерите и да ги претвориме нашата населба и јавниот простор во прекрасно место за секој.

Кога во јавниот простор се претставени различни видови храна, уметност, музика, традиции и култури, тој значително се подобрува. Транскултурниот град се заснова на управување со разноликоста како ресурс. Изложеноста на различни искуства или идеи ни помага да го развиеме она што невролозите го нарекуваат „когнитивна флексибилност“. Развивањето и одржувањето на когнитивната флексибилност им користи на поединците преку поддршка на учењето и растот, подобрување на меѓучовечките односи и олеснување на приспособувањето кон промените.

Покрај овие наведени придобивки, прифаќањето на разноликоста е наша неопходна обврска во едно демократско, плуралистичко општество. Тоа обезбедува правична застапеност, вклученост, социјална кохезија и заштита на човековите права. Исто така, прифаќањето на разноликоста го зајакнува демократскиот систем преку одраз на комплексноста и богатството на општеството на кое му служи.

Училишните заедници се предодредени да подучуваат за тие демократски компетенции кај младите ([link to Further exploration #5](#)). Преку поттикнување на средина на меѓусебно почитување и разбирање, каде што сите ученици се чувствуваат ценети и почитувани, училиштата можат да се справат со потенцијалните предизвици кои произлегуваат од разноликоста и да бидат пример за пошироките заедници.

ПОВРЗАНИ ТЕМИ ВО КУРИКУЛУМОТ

Поврзаност со националните стандарди во основното образование во нашата земја.

Личен и социјален развој

- **V-A.9** Да ги предвиди последиците од своите постапки и од постапките на другите по себеси и по другите.
- **V-A.14** Да слуша активно и соодветно да реагира покажувајќи емпатија и разбирање за другите и да ги искажува сопствените грижи и потреби на конструктивен начин.

Општество и демократска култура

- **VI-A.6** Да препознава присуство на стереотипи и предрасуди кај себе и другите и да се спротивставува на дискриминација.
- **VI-A.15** Да идентификува ситуации во кои граѓаните можат да влијаат врз животот во заедницата и да се ангажира за подобрување на состојбите.

Уметничко изразување и култура

- **VIII-A.6** Да ги идентификува различностите и сличностите меѓу сопствената култура и другите култури во своето потесно и пошироко опкружување и да ја анализира нивната поврзаност и меѓузависност.
- **VIII-A.12** Да го интерпретира светот не само од гледна точка од припадниците на сопствената култура, туку и низ перспективата од другите култури.

Дигитална писменост

- **IV-A.4** Во соработка со други да анализира проблем, да развие идеја и план за негово истражување и решавање и да испланира кога и за што ќе користи ИКТ
-

Credit: Street Lab, <https://www.streetlab.org/>

3.4 СОЗДАЈ ГО СВОЈОТ ГРАД

Постои меѓународно движење чии поддржувачи сметаат дека граѓаните кои живеат во соседството се всушност експерти за тоа како тоа треба да се обликува. Ова движење се нарекува „создавање места“ (placemaking) и е партиципативен концепт на урбанистичко планирање. Изразувањето на разликноста на заедницата, создавањето инклузивност за секој да напредува и предизвикувањето на заедничкиот поглед на урбаниот простор се целите на ова движење.

Со цел зајакнувањето на врската помеѓу луѓето и местата што тие ги споделуваат, методологијата на создавање места (placemaking) се фокусира на процесот на соработка помеѓу јавните и приватните субјекти во фазата на создавање, но и во фазата на управување. Овој пристап ја открива моќта што може да ја има заедничката визија во создавањето квалитетни простори кои придонесуваат за благосостојбата на луѓето, искористувајќи го нивниот потенцијал, без разлика дали се тоа паркови, центри на градови, плоштади, улици, населби, пазари, кампуси или јавни згради.

Ако децата се вклучени во создавањето места, тоа им овозможува нов и возбудлив начин на соочување со светот во кој живеат – го проучуваат, воспоставуваат длабока врска со него и се обидуваат да го подобрат. Оваа вклученост на младите не само што ги подобрува резултатите од урбаното планирање кон поодржливи форми, туку им овозможува на децата да стекнат компетенции за поседување и самоефикасност, кои се неопходни доколку сакаме да направиме активни граѓани од нив. Во последниве години градските планери ги сфатија децата исклучително сериозно како носители на промени и дозволуваат партиципативни процеси кои ги вклучуваат децата во обликувањето на урбаниот простор (See further explorations #5). Со нивниот инстинкт за истражување, размислување надвор од рамката (out of the box) и нивната огромна креативност, децата можат да станат креатори на сопствената иднина.

Стратегиите за создавање места може да се спроведат со мал или речиси никаков буџет и имаат многу различни форми: од поставување места за седење во урбаниот простор кои поттикнуваат меѓучовечка комуникација до создавање простор за играње кој им даваат можност на децата да си играат надвор, дури и во густо населените населби. Од враќањето на природниот простор во градот преку „герилско“ градинарство, па до уметнички креации кои ги преобразуваат сидот, оградата или преобразба на асфалтот. Од изведба на музика на улица до јавни часови по танц – сите тие стратегии можат да донесат различност на улиците, да ги направат градовите поодржливи и што е најважно, попогодни за живеење за нивните жители.

Поврзаност со националните стандарди во основното образование во нашата земја.

Општество и демократска култура

- **VI-A.13** Да го анализира концептот на човекови права и правата на децата, да идентификува случаи на повреда на правото и да презема активности за нивно неселективно почитување
- **VI-A.19** Да ја објасни важноста на демократските процеси во општеството и да ги применува принципите на демократско учество во рамките на училиштето
- **VI-A.14** Да ги анализира и да дискутира одговорностите на извршната, законодавната и судската власт во правната држава и улогата на државата во заштитата на човековите права
- **VI-A.22** Да ги идентификува и почитува сите национални симболи на државата Република Северна Македонија и да манифестира чувство на припадност кон државата

Уметничко изразување и култура

- **VIII-A.1** Да манифестира познавање на различните форми на уметничко изразување од сите области на културата (литературата, музиката, визуелните уметности, изведбените уметности, декоративните уметности, архитектурата, дизајнот)
- **VIII-A.3** Да ги изразува сопствените идеи, искуства и емоции користејќи уметнички или други форми на креативно изразување (индивидуални или колективни)

Јазична писменост

- **I-A.2** Да познава и да користи различни форми на писмено изразување: литературни (песна, краток расказ, излагање/говор, литературен есеј, дневник и др.) и нелитературни (тематски есеј, известување, барање, соопштение, реклама и др.)
- **I-A.3** Да води критички и конструктивен дијалог, аргументирано искажувајќи ги своите ставови

Техника, технологија и претприемништво

- **VII-A.8** Да осмисли и да спроведе рекламна кампања за определен продукт користејќи лого, слоган, презентација, интернет страница и сл.
- **VII-A.9** Активно да учествува во тимска работа, според претходно усвоени правила и со доследно почитување на улогата и придонесот на сите членови на тимот
- **VII-B.5** Ресурсите не се неограничени и дека е потребно одговорно да се користат

Личен и социјален развој

- **V-A.15** Да соработува со други во остварување на заеднички цели споделувајќи ги сопствените гледишта и потреби со другите и земајќи ги предвид гледиштата и потребите на другите.

ПРИМЕР ОД ДОБРА ПРАКТИКА

Cremona in Italy

Progetto Piedibus – Проект за пешачки училиштен автобус на Општина Кремона (Cremona)

Проектот „Пиедибус“ (Piedibus) во Кремона е започнат во 2006 година и оттогаш им дава можност на помалите деца да одат до училиште во придружба на возрасен по неколку патеки, со фиксно време за земање од дома. Проектот започнал кога на крајот на една работилница во која биле вклучени две основни училишта, родителите продискутирале за проблемите поврзани со мобилноста на децата до и од училиште. Потоа била формирана работна група која извршила анализа на безбедните и опасните точки во населбата во однос на сообраќајот. Со организациска поддршка од општината, родителите зеле водечка улога во конципирањето и креирањето на потенцијалните патеки.

Од едукативна гледна точка, придобивките од пешачкиот школски автобус се очигледни:

- зголемување на когнитивните вештини
- социјализација
- секојдневно физичка активност
- подготовка за самостојност во иднина
- свест за правење нешто корисно за животната средина (наспрема возење со автомобил)

„Пиедибус“, исто така, е алатка која ја олеснува соработката помеѓу училиштето и соседството кое го опкружува и може да ги активира достапните ресурсите во локалната заедница: баби и дедовци, постари лица, месна заедница, средношколци, односно сите оние што можат да бидат придружници и да соработуваат. „Пиедибус“ е можност за заедница и интеграција помеѓу родители и деца со различно потекло. Едно значајно искуство на „Пиедибус“, како алатка за интеграција, било реализирано во основното училиште „Бошето“ (Boschetto), каде што група деца бегалци од супсахарските земји биле вклучени во проект „Пиедибус“ и низа на поврзани активности во соседството, што иницирало атмосфера на добредојденост и меѓусебна комуникација.

Website: <https://www.comune.cremona.it/node/421583>

Piedibus Cremona Municipality

ПОНАТАМОШНО ИСТРАЖУВАЊЕ

Пешачкиот училиштен автобус е креативно решение за безбедно носење на децата на училиште без користење автомобили. Проектот е прифатен од многу училишта и заедници низ светот (погледнете ја креативната кутија) и може релативно лесно да се имплементира. Погледнете ги овие ресурси кои ве водат од првичната идеја до реализација: North Carolina University. (n.d.). The basics. Walking School Bus. <http://www.walkingschoolbus.org/>

Книгата на Викторија Дер (Victoria Derr) и Луиз Чаула (Louise Chawla) „Создавање места со деца и млади“ е водич за тоа како да се вклучат децата во создавањето места. Таа обезбедува рамка за имплементирање на партиципативни практики со децата и прикажува инспиративни студии на случај од целиот свет. Derr, V. and Chawla, L. (2018). Placemaking with Children and Youth: Participatory Practices for Planning Sustainable Communities. New Village Press, New York.

Lighter, Quicker, Cheaper (LQC) е концепт на создавање места кој нуди едноставни урбани интервенции спроведени од заедницата со цел трансформирање на јавниот простор. Веб-страницата прикажува примери од студии на случај од целиот свет, каде што преземањето едноставни мерки придонесува кон создавањето на заедницата и инклузивноста: Lighter quicker cheaper – project for Public Spaces. Home – Project for Public Spaces. (n.d.). <https://www.pps.org/gps/lqc>

The Green Urbanist е поткаст за сите што се интересираат за тоа како градовите можат да се вклучат во борбата против климатските промени, но и како овој процес би ги направил градовите поинклузивни. Епизодата дадена во прилог се однесува на заемната поврзаност на мобилноста, одржливоста, социјалната правда и правата на лицата со попреченост: #40: Disability mobility with Anna Zivarts, Abby Griffith and Micah Lusignan (disability rights washington). Green Urbanist Podcast. (2022, February 14). <https://greenurbanistpod.com/episode/40-disability-mobility-with-anna-zivarts-abby-griffith-and-micah-lusignan-disability-rights-washington>

Anti-Bias Leaders е платформа составена од едукатори во САД за подучување на родителите, воспитувачите и наставниците како да се справуваат со пристрасноста кај децата уште од најмала возраст. Платформата обезбедува водич и дополнителни бесплатни ресурси за стратегиите во наставата и 48-минутен документарец кој вреди да се погледне зашто се однесува на искуствата на наставниците при реализација на образованието против пристрасност:

Reflecting on anti-bias education in action: The early years. Anti. (2023, April 12). <https://www.antibiasleadersece.com/the-film-reflecting-on-anti-bias-education-in-action/#>

60 видеа со експерименти кои се подготвени од страна на Бирото за развој на образованието и здружението на граѓани „Еко логик“ во рамките на проектот „Охрабрување на децата и младите во Република Северна Македонија да станат двигатели на промените за намалување на ранливоста на заедниците од климатските промени“ спроведуван од УНИЦЕФ со финансиска поддршка од Шведска.

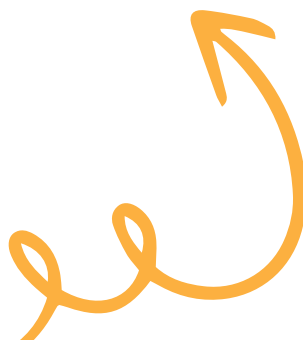
https://www.youtube.com/playlist?list=PL9_WO_Y82N_cg8rwu4vXR_ljvuOqUaFR

https://italy.cleancitiescampaign.org/wp-content/uploads/2022/12/Strade_Scolastiche_Ita_LowRes_Web.pdf

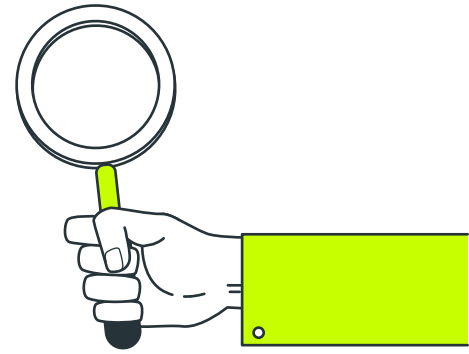
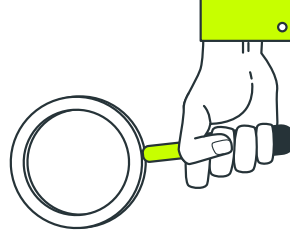
ПОВРЗАНИ АКТИВНОСТИ

- 3.1 Низ градот
- 3.2 Разиграна потрага во заедницата
- 3.3 Раскажи ми приказна
- 3.4 Мрежа на пријателство
- 3.5 Денови на љубезни писма
- 3.6 Трка на гатанки
- 3.7 Земи го дрвото
- 3.8 Мојот град
- 3.9 Ајде да го откриеме градот
- 3.10 Инклузија и движењето
- 3.11 Движи се низ градот
- 3.12 Приказната на моето име
- 3.13 Лични херои
- 3.14 Направи чекор напред
- 3.15 Игра со слики
- 3.16 Зоолошка градина
- 3.17 Шарен свет
- 3.18 Мојот град
- 3.19 Идеален град
- 3.20 Уметничка галерија на отворено
- 3.21 Училиштето какво што го сакам
- 3.23 Градот каков што го сакам
- 3.23 Креативни градители на заедницата: дизајнирање на нашиот идеален јавен простор
- 3.24 Работилница за истражување на урбана природа и креирање на места
- 3.25 Работилница за виртуелно истражување на урбана природа и креирање места
- 3.26 Креирајте го вашиот град

ИЗВОРИ

МОДУЛ 1: Споделување на градот

Arup (2017). Cities Alive. Designing for urban childhoods.

<https://www.arup.com/perspectives/publications/research/section/cities-alive-designing-for-urban-childhoods>

Bollier, D. (2011, July 15). The commons, short and sweet.

<https://www.bollier.org/commons-short-and-sweet>

Clark, L., & Rockefeller, R. (2020). The buy nothing, get everything plan: Discover the joy of spending less, sharing more, and living generously. Atria Books.

Luscher, D. (13 July, 2021). Access, not mobility. <https://www.15minutecity.com/blog/access>

Montgomery, C. (2015). Happy city: Transforming our lives through urban design. Penguin Books.

Moreno, C. (n.d.). The 15-Minute City. Carlos Moreno: The 15-minute city | TED Talk.

https://www.ted.com/talks/carlos_moreno_the_15_minute_city/details#t-457530

Paris en commun (2020). La ville du quart d'heure en images. <https://www.paris.fr/pages/la-ville-du-quart-d-heure-en-images-15849>

Roberts, David (May 26, 2019). Barcelona's radical plan to take back streets from cars. Introducing "superblocks". Vox.

<https://www.vox.com/energy-and-environment/2019/4/9/18300797/barcelona-spain-super-blocks-urban-plan>

Shareable (Ed.). (2018). Sharing cities. Activating the Urban Commons. Tides Center / Shareable. Free PDF download on: <https://www.shareable.net/sharing-cities/downloads/>

Smart Prosperity Institute. (n.d.). The cost of Sprawl. Smart Prosperity Institute.

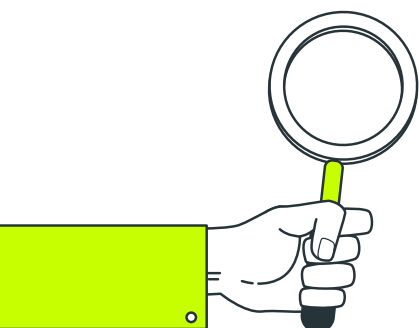
<https://institute.smartprosperity.ca/content/cost-sprawl>

Tessa, C. (2023, February 28). The surprising climate benefits of Sharing your stuff | tessa clarke | ted. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=6DRMrFMNXCc>

Crowd Expedition. (2015, September 25). Local sharing and connecting through physical hubs: Dedeelkelder. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=oC6g-sHjbTM>

Vulk Coop. (2020, May 6). Governing the commons in six minutes. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=B4hVbLjP1v8>

МОДУЛ 2: Кружен град

Chang, A. (2017, September 5). The life cycle of a T-shirt. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=BiSYoeqb_VY

EU Science Hub. (n.d.). Definition of recycling.

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/less-waste-more-value/definition-recycling_en

Kaza, Silpa; Yao, Lisa C.; Bhada-Tata, Perinaz; Van Woerden, Frank. (2018). What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050. Urban Development. World Bank.

<http://hdl.handle.net/10986/30317>

LE Europe, VVA Europe, Ipsos, ConPolicy & Trinomics. (2018, October). Behavioural study on consumers' engagement in the circular economy. Publications Office of the EU.

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0779f275-f9d6-11e8-a96d-01aa75ed71a1/language-en>

Norman Ebner, Eleni Iacovidou, (2021). The challenges of Covid-19 pandemic on improving plastic waste recycling rates. Sustainable Production and Consumption, Vo. 28, 2021.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352550921002001>

Overstreet, K. (2020, July 17). Giving demolished building materials a new life through recycling. ArchDaily.

<https://www.archdaily.com/943293/giving-demolished-building-materials-a-new-life-through-recycling>

Playground Ideas. (2023). <http://www.playgroundideas.org/>

SDG 11 - sustainable cities and communities statistics explained. (n.d.).

<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/63347.pdf>

The Story of Stuff. (2022, December 21). Imagining an economy where you don't have to buy anything | solving plastic. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=kOskoCh8KXU>

Repaircafe. (2023, May 23). Repair café - fix your broken items. <https://www.repaircafe.org/en/>

Ro, C. (2022, February 24). Can fashion ever be sustainable?. BBC Future.

<https://www.bbc.com/future/article/20200310-sustainable-fashion-how-to-buy-clothes-good-for-the-climate>

UN Habitat. (2021). Waste wise cities tool. <https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/02/Waste%20wise%20cities%20tool%20-%20EN%203.pdf>

UNIDO. (n.d.). Circular economy.

<https://www.unido.org/our-focus-cross-cutting-services/circular-economy>

United Nations. (n.d.). Goal 11 | Department of Economic and Social Affairs. United Nations.

<https://sdgs.un.org/goals/goal11>

Waste recycling in Europe. (2022, November 11).

<https://www.eea.europa.eu/ims/waste-recycling-in-europe>

МОДУЛ 3: Град за сите

Amadò, M., & Massa, L. (n.d.). Bambini, design e appropriazione del quartiere Il caso dei percorsi pedonali casa-scuola Rapporto di uno studio. Laboratorio Cultura Visiva.

Blades, M. and Spencer, C. (1986) Map use in the environment and educating children to use maps, Journal of Environmental Education and Information 5.

Community building: Logiche E strumenti di management: Longo Francesco, Barsanti Sara: Libro: Egea. HP. (n.d.).

https://www.egeaeditore.it/ita/prodotti/economia/community-building-logiche-e-strumenti-di-management_.aspx

Dini, D., Longo, S., & Palladino, N (n.d.). Diventare città sostenibili: cosa può insegnare Tricase alla grande Milano. Il Sole 24 Ore.

Durkheim, E., & Baracani, N. (1979). Educazione come socializzazione: Antologia. La nuova Italia.

Franco, E. (2016, April 22). Placemaking, un modo diverso di pensare e vivere lo Spazio Pubblico. Giornale dell'Architettura.

<https://ilgiornaledellarchitettura.com/2016/04/22/placemaking-un-modo-diverso-di-pensare-e-vivere-lo-spazio-pubblico/>

Hart, R. (1979). Independent explorations: Children's experience of place. Irvington, New York, 1979 Science, 204 (4394).

Ikiz, S. U. (2023, July 26). Planning-by-doing: How can tactical urbanism help to create better urban spaces?. Parametric Architecture.

<https://parametric-architecture.com/planning-by-doing-how-can-tactical-urbanism-help-to-create-better-urban-spaces/>

Let's reclaim our #streetsforkids! Italy. (2023, September 19).

<https://italy.cleancitiescampaign.org/streetsforkids/>

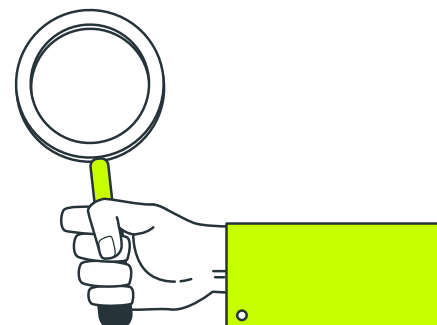
Park, R. E., Burgess, E. W., & McKenzie, R. D. (1968). The city. University of Chicago Press.

Pizzorno, A., Park, R. E., Burgess, E. W., McKenzie, R. D., & De_Palma, A. (1967). La Città. Edizioni di Comunità.

Rissotto, A., & Tonucci, F. (2002). Freedom of movement and environmental knowledge in elementary school children. Journal of Environmental Psychology, 22 (1–2).

StreetfilmsVlog. (2010, December 15). Revisiting Donald Appleyard's Livable Streets. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=ESgkcFbGiL8>

Tonucci, F. (1999). La Città dei Bambini. Laterza.

Tonucci, F., & Natalini, P. (2019). A scuola ci andiamo da soli: L'autonomia di Movimento dei Bambini. Zeroseiup.

Vitale, A. (2007). Sociology of Community. Carocci.

Whyte, W. H. (2018). The social life of small urban spaces. Project for Public Spaces.

МОДУЛ 4: Пријатели на дрвото

Go Smart Bricks. (2021, June 21). Urban heat island.

<https://gosmartbricks.com/urban-heat-island/>

Smart Cities Dive. (n.d.). Why We Need Trees in Our Cities.

<https://www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/why-we-need-trees-our-cities/1100050/>

World Economic Forum. (n.d.). Four reasons why cities need a healthy tree cover.

<https://www.weforum.org/agenda/2022/06/cities-urban-trees-climate-change/>

МОДУЛ 5: Соседите животни

Buglife. (2022, October 20). Gardening for bugs.

<https://www.buglife.org.uk/campaigns/no-insectinction/room-for-insects-to-thrive/insect-havens-in-towns-and-cities/>

DwightCooper, & Smith, J. (2021, March 19). Insects in the city - encouraging wildlife into towns & cities. The Wise House.

https://www.thewisehouse.co.uk/blog/read_197740/insects-in-the-city-encouraging-wildlife-into-towns-cities.html

Goulson, D., & By. (2022, October 18). Insect decline: An ecological armaggedon: Heinrich Böll stiftung: Brussels Office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung.

<https://eu.boell.org/en/PesticideAtlas-insect-decline>

Guardian. (2019b, February 10). Plummeting insect numbers "threaten collapse of nature."

<https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/10/plummeting-insect-numbers-threaten-collapse-of-nature>

МОДУЛ 6: Град за сите сетила

National Wildlife Federation. (n.d.). Biodiversity.

<https://www.nwf.org/Educational-Resources/Wildlife-Guide/Understanding-Conservation/Biodiversity>

UNICEF Office of Global Insight & Policy. (2020, November 12). Why biodiversity is important for children. <https://www.unicef.org/globalinsight/stories/why-biodiversity-important-children>

